

SKĄD DOBRO, A SKĄD ZŁO?

autor: Grzegorz Siwor

Słowa kluczowe ▶ relacje polsko-żydowskie podczas II wojny światowej ▶ różne postawy Polaków wobec ratowania Żydów ▶ ukrywanie się Żydów ▶ Zagłada ▶ stygmatyzacja i upokarzanie Żydów ▶ getto ▶ Sprawiedliwi wśród Narodów Świata ▶ powojenne losy ocalałych z Zagłady



Grupa docelowa:

młodzież gimnazjalna
i szkół ponadgimnazjalnych



Czas trwania warsztatu:

120 minut, w tym opcjonalnie
czas na zwiedzanie galerii Zagłady
wystawy stałej Muzeum POLIN



Wielkość grupy:

30 osób (maksymalnie)

Opis:

Podczas warsztatu uczestnicy analizują film *Ocaleni* zrealizowany w ramach projektu „Polscy Sprawiedliwi – Przywracanie Pamięci” Muzeum POLIN. Bohaterami filmu są ocaleni z Zagłady polscy Żydzi, dziś starsi ludzie mieszkający w Polsce i Izraelu, snujący dramatyczną opowieść o tym wszystkim, co kształtowało ich wojenne losy i było świadectwem zarówno wielkości człowieka, jego poświęcenia i ogromnej dobroci, jak i podłości i drzemiącego w nim zła. Uczestnicy warsztatu przeprowadzają dyskusję na temat kondycji moralnej człowieka i postaw polskiego społeczeństwa wobec Żydów podczas Zagłady. Rekomendujemy użycie scenariusza zwłaszcza na lekcjach wiedzy o społeczeństwie i podczas godziny wychowawczej.

Punkty z podstawy programowej:

SZKOŁY GIMNAZJALNE

WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE

- ▶ uczeń wyjaśnia, jak tworzą się podziały w grupie i w społeczeństwie (np. na „swoich” i „obcych”) i poddaje możliwe sposoby przeciwstawiania się przejawom nietolerancji
- ▶ uczeń wykazuje, odwołując się do Zagłady oraz innych zbrodni przeciw ludzkości, do jakich konsekwencji prowadzić może skrajny nacjonalizm

ETYKA

Uczeń potrafi omówić zagadnienia:

- ▶ człowiek jako osoba; natura i godność człowieka
- ▶ moralność a religia, wiedza, polityka
- ▶ wskazania moralne w religii chrześcijańskiej; normy społeczne wynikające z nauki społecznej Kościoła
- ▶ wskazania moralne w innych religiach świata

SZKOŁY PONADGIMNAZJALNE

HISTORIA

- ▶ uczeń charakteryzuje strukturę społeczeństwa II Rzeczypospolitej, w tym strukturę narodowościowo-wyznaniową oraz charakteryzuje politykę II Rzeczypospolitej wobec mniejszości narodowych i jej uwarunkowanie
- ▶ uczeń charakteryzuje politykę III Rzeszy wobec społeczeństw okupowanej Europy, w tym nazistowski plan eksterminacji Żydów oraz innych narodowości i grup społecznych

WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE

- ▶ uczeń rozpoznaje przejawy rasizmu, szowinizmu, antysemityzmu i ksenofobii; uzasadnia potrzebę przeciwstawiania się im oraz przedstawia możliwości zaangażowania się w wybrane działania na rzecz równości i tolerancji
- ▶ uczeń wyjaśnia na przykładach, w jaki sposób dochodzi do stygmatyzacji społecznej i jakie mogą być jej skutki



WIEDZA O KULTURZE

- uczeń analizuje film, posługując się podstawowymi pojęciami z zakresu właściwej dziedziny sztuki

ETYKA

- Uczeń potrafi omówić zagadnienia:
- człowiek jako osoba i jego działania; etyczna analiza aktywności ludzkiej; motywy podejmowania decyzji
- świadomość moralna; rola sumienia w prawidłowym rozwoju wewnętrznym; sądy i oceny moralne; przykłady patologii w zakresie świadomości moralnej

Materiały:

- Film Joanny Król i Karoliny Dzieciotłowskiej *Ocaleni*, Polska 2013 (Załącznik 1).
- Karty pracy zawierające zdjęcia bohaterów, słowniczek i kwestionariusz pytań.

Przebieg warsztatu (120 minut):

1. Uczestnicy warsztatu dzielą się na pięć grup, z których każda będzie się zajmować jednym z bohaterów filmu.
2. Każda grupa otrzymuje kartę pracy i zapoznaje się z nią. Szczególną uwagę należy zwrócić na znajdujący się na odwrocie słowniczek pojęć związanych z Zagładą. Każda grupa będzie miała na zadanie przypisać odpowiednie pojęcia do analizowanego epizodu. Jeżeli zajęcia częściowo będą się odbywać na wystawie stałej w Muzeum POLIN, można polecić uczniom zebranie odpowiednich informacji z wystawy, zwłaszcza z galerii Zagłada, z części dotyczących ukrywania Żydów i reakcji Polaków na powstanie w getcie warszawskim (od 10 do 30 minut).
3. Odtwarzamy pierwsze 1'10" filmu przypisując grupom bohaterów: Janina Goldhar, Danuta Dąbrowska, Jadwiga Rytłowa, Sara Gliksman, Shalom Lindenbaum (uczestnicy warsztatu poznają w ten sposób postacie, którymi mają się zajmować).
4. Wszyscy oglądają film, wypełniając równocześnie karty pracy (55 minut):
 - a. konstruują odpowiedzi na pytania;
 - b. wyszukują odpowiednie terminy ze słownika.
5. Prezentacja efektów pracy poszczególnych grup (od 15 do 20 do minut).
6. Dyskusja podsumowująca na temat postaw wobec zła i ludzkiego cierpienia. Dyskusja powinna być próbą przeniesienia problematyki filmu na płaszczyznę ogólną. Prowadzący powinien podczas dyskusji zadać pytania z zakresu kondycji moralnej człowieka. Z czego wynika przyjęcie takiej, czy innej postawy podczas wojny? Skąd dobro, a skąd zło? (od 10 do 15 minut).



Jadwiga Rytłowa z d. Lipszyc

1. Rozpoznaj wydarzenia historyczne, o których jest mowa w analizowanym przez Ciebie epizodzie filmu.

2. Zrekonstruuj historię postaci, zapisując ją w punktach.



3. Wskaż, kim był ocalony podczas wojny, podaj jego wiek, zajęcie.

4. Określ środowisko społeczne i rodzinne, z którego się wywodził.

5. Zrekonstruuj okoliczności ukrywania się ocalonego.

6. Wyjaśnij, przed kim ukrywał się ocalony. Kogo się bał? Wskaż, komu zawdzięcza ocalenie.

7. Przedstaw postaci Sprawiedliwych w opowieści bohatera i sposób ich upamiętnienia.

8. Przedstaw postaci osób niegodziwych w opowieści bohatera.

9. Porównaj postawy Polaków, z którymi spotkał się ocalony podczas wojny.

10. Jeśli to możliwe, zrekonstruuj powojenne losy ocalonego. Wyjaśnij, kim jest teraz. Czym się zajmuje? Gdzie mieszka?

11. Scharakteryzuj jego obecną postawę życiową, zachowanie, cechy osobowości, stosunek do ludzi.



Jadwiga Rytłowa z d. Lipszyc

1. Wskaż, które sceny stanowią klamrę kompozycyjną filmu.
2. Wskaż, w jaki sposób poszczególne sceny i epizody zostały ze sobą połączone w filmie.
3. Wyjaśnij, do jakiego kraju i dlaczego podróżują autorki filmu.
4. Wyjaśnij, dlaczego bohaterowie mówią w języku polskim.
5. Rozważ, dlaczego bohaterowie filmu opuścili Polskę.
6. Zinterpretuj tytuł filmu.
7. Rozważ, dlaczego autorki nakręciły ten dokument, co chciały z jego pomocą utrwalić.





Pomocne! Słowniczek pojęć:

Źródło: A. Skibińska, R. Szuchta, *Wybór źródeł o Zagładzie Żydów*, Warszawa 2011.

Deportacja – przymusowe przesiedlenie Żydów z ich własnych mieszkań najpierw do gett, a następnie do obozów koncentracyjnych, obozów pracy i karnych oraz ośrodków zagłady. Deportacje określano jako „wysiedlenia” lub „akcje”.

Getto – wydzielona część miasta przeznaczona do zamieszkania przez Żydów. W latach II wojny światowej Niemcy tworzyli na terenie okupowanej Europy Wschodniej oddzielne od reszty miasta getta, zwane oficjalnie żydowskimi okręgami mieszkaniowym (niem. Judische Wohnbezirk) lub dzielnicami żydowskimi. Na terenach okupowanej Polski utworzono około 400 gett. Pierwsze getto utworzono 31 października 1939 roku w Piotrkowie Trybunalskim. Nieliczne getta istniały także w krajach bałtyckich, na Białorusi, Ukrainie, Węgrzech i w Czechach. Największe getto utworzono w Warszawie, gdzie na niewielkim terenie stłoczono około 450 tysięcy ludzi. Getta w dużych miastach otaczano murem ceglany, drewnianym płotem lub drutem kolczastym, w małych miejscowościach, np. w gettach wiejskich typowych dla wcielonych do Rzeszy terenów Kraju Warty, części wydzielone dla ludności żydowskiej nie miały żadnego ogrodzenia. Głód, ciasnota, brak żywności i leków, złe warunki sanitarne i choroby powodowały ogromną śmiertelność. W 1941 roku Niemcy wprowadzili karę śmierci dla Żydów opuszczających getto bez pozwolenia. Rok później rozpoczęto likwidację gett, ich mieszkańców kierowano do ośrodków zagłady (zob. Akcja Reinhardt). W akcji samoobrony Żydzi w kilku gettach zorganizowali powstania, które jednak nie zatrzymały ostatecznej ich zagłady.

Marsze śmierci – nazwa używana wspólnie i oznaczająca przymusowe ewakuacje, najczęściej piesze, więźniów z niemieckich obozów koncentracyjnych i obozów pracy na tereny jeszcze niezajęte przez wojska alianckie, rozpoczęte jesienią i zimą na przełomie 1944 i 1945 roku. Zimno, głód, brutalne traktowanie i rozstrzeliwania dokonywane przez eskortujących więźniów esesmanów doprowadziły do śmierci około 250 tysięcy osób. Liczne grupy więźniów, wobec niemożności ich dalszej ewakuacji, mordowano na miejscu przez rozstrzelanie lub topiono w wodach Bałtyku (dotyczy więźniów z podobozów KL Stutthof).

Sprawiedliwy wśród Narodów Świata – odznaczenie w postaci medalu i dyplomu, ustanowione na mocy specjalnej ustawy izraelskiego parlamentu – Knesetu – w 1953 roku. Jest ono nadawane przez Instytut Yad Vashem w Jerozolimie osobom (także pośmiertnie), które nie są obywatelami Izraela, a które bezinteresownie i z narażeniem życia własnego i osób sobie najbliższych, z humanitarnych pobudek, ratowały osoby narodowości żydowskiej w czasie II wojny światowej. Spośród ponad 25 000 osób odznaczonych tym tytułem do 1 stycznia 2015 roku ponad 6 500 to Polacy, co stanowi 26% wszystkich odznaczonych. W Polsce Sprawiedliwi przez wiele powojennych dziesięcioleci nie byli honorowani, dopiero w 1999 roku sejm nadał im uprawnienia kombatantów.

Szmalcownicy – potoczne określenie ludzi trudniących się zarobkowo szantażowaniem i denuncjowaniem ukrywających się po „aryjskiej stronie” Żydów, którzy wbrew niemieckim zarządzeniom opuszczali getta. Od wprowadzenia kary śmierci za ukrywanie lub pomoc Żydom (15 października 1941 roku) stali się świadomymi pomocnikami Niemców w mordowaniu ludności żydowskiej, a także Polaków ratujących Żydów. Od 1943 roku sądy cywilne i wojskowe Polskiego Państwa Podziemnego wydawały wyroki śmierci na szmalcowników, jako zdrajców państwa i narodu polskiego.

Wysiedlenie – zorganizowane lub spontaniczne, przymusowe przemieszczenia ludności. Na określenie wysiedlenia stosuje się wymiennie nazwy: wypędzenie, deportacja, przesiedlenie, transfer ludności oraz czystki etniczne mające charakter zorganizowany i przymusowy. W języku nazistów „wysiedlenie” w odniesieniu do Żydów mogło oznaczać ich wywiezienie do ośrodków natychmiastowej zagłady.



Sara Glikzman

1. Rozpoznaj wydarzenia historyczne, o których jest mowa w analizowanym przez Ciebie epizodzie filmu.

2. Zrekonstruuuj historię postaci, zapisując ją w punktach.



3. Wskaż, kim był ocalony podczas wojny, podaj jego wiek, zajęcie.

4. Określ środowisko społeczne i rodzinne, z którego się wywodził.

5. Zrekonstruuuj okoliczności ukrywania się ocalonego.

6. Wyjaśnij, przed kim ukrywał się ocalony. Kogo się bał? Wskaż, komu zawdzięcza ocalenie.

7. Przedstaw postacie Sprawiedliwych w opowieści bohatera i sposób ich upamiętnienia.

8. Przedstaw postacie osób niegodziwych w opowieści bohatera.

9. Porównaj postawy Polaków, z którymi spotkał się ocalony podczas wojny.

10. Jeśli to możliwe, zrekonstruuuj powojenne losy ocalonego. Wyjaśnij, kim jest teraz. Czym się zajmuje? Gdzie mieszka?

11. Scharakteryzuj jego obecną postawę życiową, zachowanie, cechy osobowości, stosunek do ludzi.



Sara Gliksman

1. Wskaż, które sceny stanowią klamrę kompozycyjną filmu.

2. Wskaż, w jaki sposób poszczególne sceny i epizody zostały ze sobą połączone w filmie.

3. Wyjaśnij, do jakiego kraju i dlaczego podróżują autorki filmu.

4. Wyjaśnij, dlaczego bohaterowie mówią w języku polskim.

5. Rozważ, dlaczego bohaterowie filmu opuścili Polskę.

6. Zinterpretuj tytuł filmu.

7. Rozważ, dlaczego autorki nakręciły ten dokument, co chciały z jego pomocą utrwalić.





Pomocne! Słowniczek pojęć:

Źródło: A. Skibińska, R. Szuchta, *Wybór źródeł o Zagładzie Żydów*, Warszawa 2011.

Deportacja – przymusowe przesiedlenie Żydów z ich własnych mieszkań najpierw do gett, a następnie do obozów koncentracyjnych, obozów pracy i karnych oraz ośrodków zagłady. Deportacje określano jako „wysiedlenia” lub „akcje”.

Getto – wydzielona część miasta przeznaczona do zamieszkania przez Żydów. W latach II wojny światowej Niemcy tworzyli na terenie okupowanej Europy Wschodniej oddzielne od reszty miasta getta, zwane oficjalnie żydowskimi okręgami mieszkaniowym (niem. Judische Wohnbezirk) lub dzielnicami żydowskimi. Na terenach okupowanej Polski utworzono około 400 gett. Pierwsze getto utworzono 31 października 1939 roku w Piotrkowie Trybunalskim. Nieliczne getta istniały także w krajach bałtyckich, na Białorusi, Ukrainie, Węgrzech i w Czechach. Największe getto utworzono w Warszawie, gdzie na niewielkim terenie stłoczono około 450 tysięcy ludzi. Getta w dużych miastach otaczano murem ceglany, drewnianym płotem lub drutem kolczastym, w małych miejscowościach, np. w gettach wiejskich typowych dla wcielonych do Rzeszy terenów Kraju Warty, części wydzielone dla ludności żydowskiej nie miały żadnego ogrodzenia. Głód, ciasnota, brak żywności i leków, złe warunki sanitarne i choroby powodowały ogromną śmiertelność. W 1941 roku Niemcy wprowadzili karę śmierci dla Żydów opuszczających getto bez pozwolenia. Rok później rozpoczęto likwidację gett, ich mieszkańców kierowano do ośrodków zagłady (zob. Akcja Reinhardt). W akcji samoobrony Żydzi w kilku gettach zorganizowali powstania, które jednak nie zatrzymały ostatecznej ich zagłady.

Marsze śmierci – nazwa używana współcześnie i oznaczająca przymusowe ewakuacje, najczęściej piesze, więźniów z niemieckich obozów koncentracyjnych i obozów pracy na tereny jeszcze niezajęte przez wojska alianckie, rozpoczęte jesienią i zimą na przełomie 1944 i 1945 roku. Zimno, głód, brutalne traktowanie i rozstrzeliwania dokonywane przez eskortujących więźniów esesmanów doprowadziły do śmierci około 250 tysięcy osób. Liczne grupy więźniów, wobec niemożności ich dalszej ewakuacji, mordowano na miejscu przez rozstrzelanie lub topiono w wodach Bałtyku (dotyczy więźniów z podobozów KL Stutthof).

Sprawiedliwy wśród Narodów Świata – odznaczenie w postaci medalu i dyplomu, ustanowione na mocy specjalnej ustawy izraelskiego parlamentu – Knesetu – w 1953 roku. Jest ono nadawane przez Instytut Yad Vashem w Jerozolimie osobom (także pośmiertnie), które nie są obywatelami Izraela, a które bezinteresownie i z narażeniem życia własnego i osób sobie najbliższych, z humanitarnych pobudek, ratowały osoby narodowości żydowskiej w czasie II wojny światowej. Spośród ponad 25 000 osób odznaczonych tym tytułem do 1 stycznia 2015 roku ponad 6 500 to Polacy, co stanowi 26% wszystkich odznaczonych. W Polsce Sprawiedliwi przez wiele powojennych dziesięcioleci nie byli honorowani, dopiero w 1999 roku sejm nadał im uprawnienia kombatantów.

Szmalcownicy – potoczne określenie ludzi trudniących się zarobkowo szantażowaniem i denuncjowaniem ukrywających się po „aryjskiej stronie” Żydów, którzy wbrew niemieckim zarządzeniom opuszczali getta. Od wprowadzenia kary śmierci za ukrywanie lub pomoc Żydom (15 października 1941 roku) stali się świadomymi pomocnikami Niemców w mordowaniu ludności żydowskiej, a także Polaków ratujących Żydów. Od 1943 roku sądy cywilne i wojskowe Polskiego Państwa Podziemnego wydawały wyroki śmierci na szmalcowników, jako zdrajców państwa i narodu polskiego.

Wysiedlenie – zorganizowane lub spontaniczne, przymusowe przemieszczenia ludności. Na określenie wysiedlenia stosuje się wymiennie nazwy: wypędzenie, deportacja, przesiedlenie, transfer ludności oraz czystki etniczne mające charakter zorganizowany i przymusowy. W języku nazistów „wysiedlenie” w odniesieniu do Żydów mogło oznaczać ich wywiezienie do ośrodków natychmiastowej zagłady.



Shalom Lindenbaum

1. Rozpoznaj wydarzenia historyczne, o których jest mowa w analizowanym przez Ciebie epizodzie filmu.

2. Zrekonstruuj historię postaci, zapisując ją w punktach.



3. Wskaż, kim był ocalony podczas wojny, podaj jego wiek, zajęcie.

4. Określ środowisko społeczne i rodzinne, z którego się wywodził.

5. Zrekonstruuj okoliczności ukrywania się ocalonego.

6. Wyjaśnij, przed kim ukrywał się ocalony. Kogo się bał? Wskaż, komu zawdzięcza ocalenie.

7. Przedstaw postacie Sprawiedliwych w opowieści bohatera i sposób ich upamiętnienia.

8. Przedstaw postacie osób niegodziwych w opowieści bohatera.

9. Porównaj postawy Polaków, z którymi spotkał się ocalony podczas wojny.

10. Jeśli to możliwe, zrekonstruuj powojenne losy ocalonego. Wyjaśnij, kim jest teraz. Czym się zajmuje? Gdzie mieszka?

11. Scharakteryzuj jego obecną postawę życiową, zachowanie, cechy osobowości, stosunek do ludzi.



Shalom Lindenbaum

1. Wskaż, które sceny stanowią klamrę kompozycyjną filmu.

2. Wskaż, w jaki sposób poszczególne sceny i epizody zostały ze sobą połączone w filmie.



3. Wyjaśnij, do jakiego kraju i dlaczego podróżują autorki filmu.

4. Wyjaśnij, dlaczego bohaterowie mówią w języku polskim.

5. Rozważ, dlaczego bohaterowie filmu opuścili Polskę.

6. Zinterpretuj tytuł filmu.

7. Rozważ, dlaczego autorki nakręciły ten dokument, co chciały z jego pomocą utrwalić.



Pomocne! Słowniczek pojęć:

Źródło: A. Skibińska, R. Szuchta, *Wybór źródeł o Zagładzie Żydów*, Warszawa 2011.

Deportacja – przymusowe przesiedlenie Żydów z ich własnych mieszkań najpierw do gett, a następnie do obozów koncentracyjnych, obozów pracy i karnych oraz ośrodków zagłady. Deportacje określano jako „wysiedlenia” lub „akcje”.

Getto – wydzielona część miasta przeznaczona do zamieszkania przez Żydów. W latach II wojny światowej Niemcy tworzyli na terenie okupowanej Europy Wschodniej oddzielne od reszty miasta getta, zwane oficjalnie żydowskimi okręgami mieszkaniowym (niem. Judische Wohnbezirk) lub dzielnicami żydowskimi. Na terenach okupowanej Polski utworzono około 400 gett. Pierwsze getto utworzono 31 października 1939 roku w Piotrkowie Trybunalskim. Nieliczne getta istniały także w krajach bałtyckich, na Białorusi, Ukrainie, Węgrzech i w Czechach. Największe getto utworzono w Warszawie, gdzie na niewielkim terenie stłoczono około 450 tysięcy ludzi. Getta w dużych miastach otaczano murem ceglany, drewnianym płotem lub drutem kolczastym, w małych miejscowościach, np. w gettach wiejskich typowych dla wcielonych do Rzeszy terenów Kraju Warty, części wydzielone dla ludności żydowskiej nie miały żadnego ogrodzenia. Głód, ciasnota, brak żywności i leków, złe warunki sanitarne i choroby powodowały ogromną śmiertelność. W 1941 roku Niemcy wprowadzili karę śmierci dla Żydów opuszczających getto bez pozwolenia. Rok później rozpoczęto likwidację gett, ich mieszkańców kierowano do ośrodków zagłady (zob. Akcja Reinhardt). W akcji samoobrony Żydzi w kilku gettach zorganizowali powstania, które jednak nie zatrzymały ostatecznej ich zagłady.

Marsze śmierci – nazwa używana współcześnie i oznaczająca przymusowe ewakuacje, najczęściej piesze, więźniów z niemieckich obozów koncentracyjnych i obozów pracy na tereny jeszcze niezajęte przez wojska alianckie, rozpoczęte jesienią i zimą na przełomie 1944 i 1945 roku. Zimno, głód, brutalne traktowanie i rozstrzeliwania dokonywane przez eskortujących więźniów esesmanów doprowadziły do śmierci około 250 tysięcy osób. Liczne grupy więźniów, wobec niemożności ich dalszej ewakuacji, mordowano na miejscu przez rozstrzelanie lub topiono w wodach Bałtyku (dotyczy więźniów z podobozów KL Stutthof).

Sprawiedliwy wśród Narodów Świata – odznaczenie w postaci medalu i dyplomu, ustanowione na mocy specjalnej ustawy izraelskiego parlamentu – Knesetu – w 1953 roku. Jest ono nadawane przez Instytut Yad Vashem w Jerozolimie osobom (także pośmiertnie), które nie są obywatelami Izraela, a które bezinteresownie i z narażeniem życia własnego i osób sobie najbliższych, z humanitarnych pobudek, ratowały osoby narodowości żydowskiej w czasie II wojny światowej. Spośród ponad 25 000 osób odznaczonych tym tytułem do 1 stycznia 2015 roku ponad 6 500 to Polacy, co stanowi 26% wszystkich odznaczonych. W Polsce Sprawiedliwi przez wiele powojennych dziesięcioleci nie byli honorowani, dopiero w 1999 roku sejm nadał im uprawnienia kombatantów.

Szmalcownicy – potoczne określenie ludzi trudniących się zarobkowo szantażowaniem i denuncjowaniem ukrywających się po „aryjskiej stronie” Żydów, którzy wbrew niemieckim zarządzeniom opuszczali getta. Od wprowadzenia kary śmierci za ukrywanie lub pomoc Żydom (15 października 1941 roku) stali się świadomymi pomocnikami Niemców w mordowaniu ludności żydowskiej, a także Polaków ratujących Żydów. Od 1943 roku sądy cywilne i wojskowe Polskiego Państwa Podziemnego wydawały wyroki śmierci na szmalcowników, jako zdrajców państwa i narodu polskiego.

Wysiedlenie – zorganizowane lub spontaniczne, przymusowe przemieszczenia ludności. Na określenie wysiedlenia stosuje się wymiennie nazwy: wypędzenie, deportacja, przesiedlenie, transfer ludności oraz czystki etniczne mające charakter zorganizowany i przymusowy. W języku nazistów „wysiedlenie” w odniesieniu do Żydów mogło oznaczać ich wywiezienie do ośrodków natychmiastowej zagłady.



Janina Goldhar

1. Rozpoznaj wydarzenia historyczne, o których jest mowa w analizowanym przez Ciebie epizodzie filmu.

2. Zrekonstruuj historię postaci, zapisując ją w punktach.



3. Wskaż, kim był ocalony podczas wojny, podaj jego wiek, zajęcie.

4. Określ środowisko społeczne i rodzinne, z którego się wywodził.

5. Zrekonstruuj okoliczności ukrywania się ocalonego.

6. Wyjaśnij, przed kim ukrywał się ocalony. Kogo się bał? Wskaż, komu zawdzięcza ocalenie.

7. Przedstaw postacie Sprawiedliwych w opowieści bohatera i sposób ich upamiętnienia.

8. Przedstaw postacie osób niegodziwych w opowieści bohatera.

9. Porównaj postawy Polaków, z którymi spotkał się ocalony podczas wojny.

10. Jeśli to możliwe, zrekonstruuj powojenne losy ocalonego. Wyjaśnij, kim jest teraz. Czym się zajmuje? Gdzie mieszka?

11. Scharakteryzuj jego obecną postawę życiową, zachowanie, cechy osobowości, stosunek do ludzi.



Janina Goldhar

1. Wskaż, które sceny stanowią klamrę kompozycyjną filmu.

2. Wskaż, w jaki sposób poszczególne sceny i epizody zostały ze sobą połączone w filmie.



3. Wyjaśnij, do jakiego kraju i dlaczego podróżują autorki filmu.

4. Wyjaśnij, dlaczego bohaterowie mówią w języku polskim.

5. Rozważ, dlaczego bohaterowie filmu opuścili Polskę.

6. Zinterpretuj tytuł filmu.

7. Rozważ, dlaczego autorki nakręciły ten dokument, co chciały z jego pomocą utrwalić.



Pomocne! Słowniczek pojęć:

Źródło: A. Skibińska, R. Szuchta, *Wybór źródeł o Zagładzie Żydów*, Warszawa 2011.

Deportacja – przymusowe przesiedlenie Żydów z ich własnych mieszkań najpierw do gett, a następnie do obozów koncentracyjnych, obozów pracy i karnych oraz ośrodków zagłady. Deportacje określano jako „wysiedlenia” lub „akcje”.

Getto – wydzielona część miasta przeznaczona do zamieszkania przez Żydów. W latach II wojny światowej Niemcy tworzyli na terenie okupowanej Europy Wschodniej oddzielne od reszty miasta getta, zwane oficjalnie żydowskimi okręgami mieszkaniowym (niem. Judische Wohnbezirk) lub dzielnicami żydowskimi. Na terenach okupowanej Polski utworzono około 400 gett. Pierwsze getto utworzono 31 października 1939 roku w Piotrkowie Trybunalskim. Nieliczne getta istniały także w krajach bałtyckich, na Białorusi, Ukrainie, Węgrzech i w Czechach. Największe getto utworzono w Warszawie, gdzie na niewielkim terenie stłoczono około 450 tysięcy ludzi. Getta w dużych miastach otaczano murem ceglany, drewnianym płotem lub drutem kolczastym, w małych miejscowościach, np. w gettach wiejskich typowych dla wcielonych do Rzeszy terenów Kraju Warty, części wydzielone dla ludności żydowskiej nie miały żadnego ogrodzenia. Głód, ciasnota, brak żywności i leków, złe warunki sanitarne i choroby powodowały ogromną śmiertelność. W 1941 roku Niemcy wprowadzili karę śmierci dla Żydów opuszczających getto bez pozwolenia. Rok później rozpoczęto likwidację gett, ich mieszkańców kierowano do ośrodków zagłady (zob. Akcja Reinhardt). W akcji samoobrony Żydzi w kilku gettach zorganizowali powstania, które jednak nie zatrzymały ostatecznej ich zagłady.

Marsze śmierci – nazwa używana współcześnie i oznaczająca przymusowe ewakuacje, najczęściej piesze, więźniów z niemieckich obozów koncentracyjnych i obozów pracy na tereny jeszcze niezajęte przez wojska alianckie, rozpoczęte jesienią i zimą na przełomie 1944 i 1945 roku. Zimno, głód, brutalne traktowanie i rozstrzeliwania dokonywane przez eskortujących więźniów esesmanów doprowadziły do śmierci około 250 tysięcy osób. Liczne grupy więźniów, wobec niemożności ich dalszej ewakuacji, mordowano na miejscu przez rozstrzelanie lub topiono w wodach Bałtyku (dotyczy więźniów z podobozów KL Stutthof).

Sprawiedliwy wśród Narodów Świata – odznaczenie w postaci medalu i dyplomu, ustanowione na mocy specjalnej ustawy izraelskiego parlamentu – Knesetu – w 1953 roku. Jest ono nadawane przez Instytut Yad Vashem w Jerozolimie osobom (także pośmiertnie), które nie są obywatelami Izraela, a które bezinteresownie i z narażeniem życia własnego i osób sobie najbliższych, z humanitarnych pobudek, ratowały osoby narodowości żydowskiej w czasie II wojny światowej. Spośród ponad 25 000 osób odznaczonych tym tytułem do 1 stycznia 2015 roku ponad 6 500 to Polacy, co stanowi 26% wszystkich odznaczonych. W Polsce Sprawiedliwi przez wiele powojennych dziesięcioleci nie byli honorowani, dopiero w 1999 roku sejm nadał im uprawnienia kombatantów.

Szmalcownicy – potoczne określenie ludzi trudniących się zarobkowo szantażowaniem i denuncjowaniem ukrywających się po „aryjskiej stronie” Żydów, którzy wbrew niemieckim zarządzeniom opuszczali getta. Od wprowadzenia kary śmierci za ukrywanie lub pomoc Żydom (15 października 1941 roku) stali się świadomymi pomocnikami Niemców w mordowaniu ludności żydowskiej, a także Polaków ratujących Żydów. Od 1943 roku sądy cywilne i wojskowe Polskiego Państwa Podziemnego wydawały wyroki śmierci na szmalcowników, jako zdrajców państwa i narodu polskiego.

Wysiedlenie – zorganizowane lub spontaniczne, przymusowe przemieszczenia ludności. Na określenie wysiedlenia stosuje się wymiennie nazwy: wypędzenie, deportacja, przesiedlenie, transfer ludności oraz czystki etniczne mające charakter zorganizowany i przymusowy. W języku nazistów „wysiedlenie” w odniesieniu do Żydów mogło oznaczać ich wywiezienie do ośrodków natychmiastowej zagłady.



Danuta Dąbrowska

1. Rozpoznaj wydarzenia historyczne, o których jest mowa w analizowanym przez Ciebie epizodzie filmu.

2. Zrekonstruuj historię postaci, zapisując ją w punktach.



3. Wskaż, kim był ocalony podczas wojny, podaj jego wiek, zajęcie.

4. Określ środowisko społeczne i rodzinne, z którego się wywodził.

5. Zrekonstruuj okoliczności ukrywania się ocalonego.

6. Wyjaśnij, przed kim ukrywał się ocalony. Kogo się bał? Wskaż, komu zawdzięcza ocalenie.

7. Przedstaw postacie Sprawiedliwych w opowieści bohatera i sposób ich upamiętnienia.

8. Przedstaw postacie osób niegodziwych w opowieści bohatera.

9. Porównaj postawy Polaków, z którymi spotkał się ocalony podczas wojny.

10. Jeśli to możliwe, zrekonstruuj powojenne losy ocalonego. Wyjaśnij, kim jest teraz. Czym się zajmuje? Gdzie mieszka?

11. Scharakteryzuj jego obecną postawę życiową, zachowanie, cechy osobowości, stosunek do ludzi.

Danuta Dąbrowska

1. Wskaż, które sceny stanowią klamrę kompozycyjną filmu.

2. Wskaż, w jaki sposób poszczególne sceny i epizody zostały ze sobą połączone w filmie.



3. Wyjaśnij, do jakiego kraju i dlaczego podróżują autorki filmu.

4. Wyjaśnij, dlaczego bohaterowie mówią w języku polskim.

5. Rozważ, dlaczego bohaterowie filmu opuścili Polskę.

6. Zinterpretuj tytuł filmu.

7. Rozważ, dlaczego autorki nakręciły ten dokument, co chciały z jego pomocą utrwalić.

Pomocne! Słowniczek pojęć:

Źródło: A. Skibińska, R. Szuchta, *Wybór źródeł o Zagładzie Żydów*, Warszawa 2011.

Deportacja – przymusowe przesiedlenie Żydów z ich własnych mieszkań najpierw do gett, a następnie do obozów koncentracyjnych, obozów pracy i karnych oraz ośrodków zagłady. Deportacje określano jako „wysiedlenia” lub „akcje”.

Getto – wydzielona część miasta przeznaczona do zamieszkania przez Żydów. W latach II wojny światowej Niemcy tworzyli na terenie okupowanej Europy Wschodniej oddzielne od reszty miasta getta, zwane oficjalnie żydowskimi okręgami mieszkaniowym (niem. Judische Wohnbezirk) lub dzielnicami żydowskimi. Na terenach okupowanej Polski utworzono około 400 gett. Pierwsze getto utworzono 31 października 1939 roku w Piotrkowie Trybunalskim. Nieliczne getta istniały także w krajach bałtyckich, na Białorusi, Ukrainie, Węgrzech i w Czechach. Największe getto utworzono w Warszawie, gdzie na niewielkim terenie stłoczono około 450 tysięcy ludzi. Getta w dużych miastach otaczano murem ceglany, drewnianym płotem lub drutem kolczastym, w małych miejscowościach, np. w gettach wiejskich typowych dla wcielonych do Rzeszy terenów Kraju Warty, części wydzielone dla ludności żydowskiej nie miały żadnego ogrodzenia. Głód, ciasnota, brak żywności i leków, złe warunki sanitarne i choroby powodowały ogromną śmiertelność. W 1941 roku Niemcy wprowadzili karę śmierci dla Żydów opuszczających getto bez pozwolenia. Rok później rozpoczęto likwidację gett, ich mieszkańców kierowano do ośrodków zagłady (zob. Akcja Reinhardt). W akcji samoobrony Żydzi w kilku gettach zorganizowali powstania, które jednak nie zatrzymały ostatecznej ich zagłady.

Marsze śmierci – nazwa używana współcześnie i oznaczająca przymusowe ewakuacje, najczęściej piesze, więźniów z niemieckich obozów koncentracyjnych i obozów pracy na tereny jeszcze niezajęte przez wojska alianckie, rozpoczęte jesienią i zimą na przełomie 1944 i 1945 roku. Zimno, głód, brutalne traktowanie i rozstrzeliwania dokonywane przez eskortujących więźniów esesmanów doprowadziły do śmierci około 250 tysięcy osób. Liczne grupy więźniów, wobec niemożności ich dalszej ewakuacji, mordowano na miejscu przez rozstrzelanie lub topiono w wodach Bałtyku (dotyczy więźniów z podobozów KL Stutthof).

Sprawiedliwy wśród Narodów Świata – odznaczenie w postaci medalu i dyplomu, ustanowione na mocy specjalnej ustawy izraelskiego parlamentu – Knesetu – w 1953 roku. Jest ono nadawane przez Instytut Yad Vashem w Jerozolimie osobom (także pośmiertnie), które nie są obywatelami Izraela, a które bezinteresownie i z narażeniem życia własnego i osób sobie najbliższych, z humanitarnych pobudek, ratowały osoby narodowości żydowskiej w czasie II wojny światowej. Spośród ponad 25 000 osób odznaczonych tym tytułem do 1 stycznia 2015 roku ponad 6 500 to Polacy, co stanowi 26% wszystkich odznaczonych. W Polsce Sprawiedliwi przez wiele powojennych dziesięcioleci nie byli honorowani, dopiero w 1999 roku sejm nadał im uprawnienia kombatantów.

Szmalcownicy – potoczne określenie ludzi trudniących się zarobkowo szantażowaniem i denuncjowaniem ukrywających się po „aryjskiej stronie” Żydów, którzy wbrew niemieckim zarządzeniom opuszczali getta. Od wprowadzenia kary śmierci za ukrywanie lub pomoc Żydom (15 października 1941 roku) stali się świadomymi pomocnikami Niemców w mordowaniu ludności żydowskiej, a także Polaków ratujących Żydów. Od 1943 roku sądy cywilne i wojskowe Polskiego Państwa Podziemnego wydawały wyroki śmierci na szmalcowników, jako zdrajców państwa i narodu polskiego.

Wysiedlenie – zorganizowane lub spontaniczne, przymusowe przemieszczenia ludności. Na określenie wysiedlenia stosuje się wymiennie nazwy: wypędzenie, deportacja, przesiedlenie, transfer ludności oraz czystki etniczne mające charakter zorganizowany i przymusowy. W języku nazistów „wysiedlenie” w odniesieniu do Żydów mogło oznaczać ich wywiezienie do ośrodków natychmiastowej zagłady.